

NIKOLINA HRUST □ Gliptoteka HAZU, Zagreb

Gliptoteka je općeprihvaćeni naziv za muzejsku ustanovu u kojoj se izlažu skulpturalna djela izvedena klesanjem, rezbarenjem, lijevanjem i drugim kiparskim tehnikama, a u fundusima se često nalaze i kopije skulpturalnih djela. Posebnost Gliptoteke HAZU je da uza skulpture čuva i značajnu zbirku slikarskih kopija.

Kopija je prema definiciji: *izravnim radom kao na originalu i ponavljanjem radnog procesa dobiveno jednako djelo u granicama tehničkih mogućnosti*, ali i *ono što je učinjeno prema uzorku, ali nema njegova izvorna svojstva, plagijat, imitacija, oponašanje*.¹ Prema R. Hamannu kopija je umjetničko djelo nastalo na isti način kao i original, ali niže kvalitete od originala.²

Dio predmeta iz današnje Zbirke kopija fresaka i starih majstora Gliptoteke HAZU potječe iz Strossmayerove galerije. Kopije slika bile su dio fundusa slika starih majstora Strossmayerove galerije od njezina osnutka 1884. i ravnopravno su se izlagale s ostalim umjetninama sve do 1922. godine. Prvu koncepciju stalnog postava Strossmayerove galerije proveo je Izidor Kršnjavi. Nakon njega selekciju fundusa izvršio je dr. Gabriel Térey 1925. kada su razdvojene reprodukcije, kopije i originalna djela.³ Nakon II. svjetskog rata, tadašnji upravitelj Ljubo Babić 1947. provodi još rigorozniju selekciju⁴ i dio slika jugoslavenskih slikara XIX. i XX. stoljeća premješta 1950. godine u upravo osnovanu Modernu galeriju. Kopije slika i dalje su ostale dio fundusa Stare galerije, ali se nisu izlagale već su bile pohranjene u depou. Upravitelj Strossmayerove galerije, tada još uvijek zvane Stare galerije, prof. Zdenko Šenoa 15. siječnja 1951. dostavlja Gliptoteci JAZU dopis o 26 kopija koje nisu bile interesantne za Staru galeriju, a Gliptoteka JAZU ih preuzima 29. siječnja iste godine. Ideja ovog prijenosa bila je da se u sklopu Gliptoteke JAZU osnuje Galerija kopija čiji bi zadatak bio izlaganje kopija slika, fresaka i ostalog. To je bio početak današnje zbirke slikarskih kopija, koja je utemeljena 1953. u sklopu Gliptoteke, a 1954. preimenovala u Galeriju kopija fresaka i starih majstora. Uprava Stare galerije 1955. daje mišljenje u kojem se traži da se Gliptoteci predaju samo kopije koje potječu iz XIX. i XX. stoljeća. Pri tome se 24. siječnja 1955.⁵ navodi nekoliko razloga takve odluke:

1. *Stara galerija posjeduje nekoliko vanredno važnih umjetničkih kopija starih majstora nepoznatih ili poznatih*

autora... od kojih su neke vrlo kvalitetne i kopije izgubljenih djela poznatih samo po jednom crtežu, a u svijetu kopija tih slika ima samo nekoliko.

2. *Sve ove spomenute suvremene kopije ili radovi učenika iz radionica velikih majstora vrlo su interesantan i vrijedan umjetnički i naučni, kao i studijski materijal, te ih i najveće galerije svijeta čuvaju, pa čak i izlažu u svojim zbirkama. ...Ako bismo mi dakle predavali ovakve stare i vrijedne kopije umjetničkih djela starih majstora od još za sada nepoznatih majstora, bili bismo rigorozniji i od najvećih umjetničkih galerija i muzeja svijeta.*

3. *Osim toga vrlo je teško odrediti da li se tu radi o kopiji u užem smislu ili već o jednoj vrsti interesantnog umjetničkog djela. ... te se, ukoliko ih se posjeduje, ne bi trebalo dijeliti.*

4. *Osim toga je J. J. Strossmayer poklonio svoju veliku i značajnu zbirku umjetnina Jugoslavenskoj Akademiji kao cjelinu, osnovavši na taj način našu dosada najveću i prvu Galeriju starih majstora, te se ne bi ni u kom slučaju smjelo razvodniti tu kolekciju, već i zbog toga, jer ionako ne posjedujemo sa svim prinovima više od 451 slike. U vrijeme kada je bivši vd. upravitelj prof. Zdenko Šenoa predavao zbirke Stare galerije, on je već odvojio 26 kopija, koje po svojem značaju nisu bile interesantne za Staru galeriju, dok je zadržao sve one, koje su to zaslužile.*

5. *Mišljenje Uprave Stare galerije je ...da se Galeriji kopija predaju sve one kopije, izrađene tokom XIX. i XX. st., kao i kopije, koje po svojoj kvaliteti ne spadaju u zbirke jedne umjetničke galerije. ...Sam naziv "Galerija kopija" psihološki ukazuje na pomisao da su tu izložene recentne kopije ili kopije XIX. st., a nikako ne stare ili suvremene kopije suvremenika velikih majstora ili njihovih učenika, jer se takva umjetnička djela izlažu u svim Umjetničkim galerijama u okviru bilo opusa nekog umjetnika, koji ih je izradio, bilo, ukoliko je original propao, i u okviru opusa onog umjetnika, čije je djelo kopirano.*

6. *...mišljenje je Uprave Stare galerije, da se i već prije predane kopije (26 komada) isto tako još jednom pregledaju i to od strane vd. upravitelja Stare galerije dr. Stelle Ubel, kustosa pripravnika St. galerije Ivy Kügli, kao i restauratora zaduženog za čuvanje slika Stare galerije, Ive Lončarića.*

1 Rječnik hrvatskog jezika, V. Anić, Zagreb, Novi liber, 1996.

2 "Original i kopija", Anali Galerije Augusta Augustinčića, br. 13/14, Klanjec, 2001., str. 33 – 59.

3 Od 498 zatečenih inventarnih brojeva dr. Térey je za stalni postav odabrao 257.

4 U dvoranama Strossmayerove galerije 1948. izloženo je 195 eksponata.

5 U dokumentu se spominju dopisi od 20. i 21.1.1955. između Gliptoteke-JAZU i Stare galerije u kojima Gliptoteka-JAZU predlaže da se HITNO kopije iz Stare galerije dostave Gliptoteci-JAZU kako bi se moglo pristupiti postavljanju dvorana u Galeriji kopija.- Arhiv Strossmayerove galerije, Zagreb

sl.1 *Prikazanje u hramu*, Vincent iz Kastva, Beram, sv. Marija na Škrilinah, 1474. godine.

Kopirao: Eugen Kokot, 1974. g.

sl.2 *Judin poljubac*, nepoznati autor, Žminj, Kapela sv. Trojice, 1471. g.

Kopirao: Željko Hegedušić, 1953. g.

6 Odluka i o predaji tih kopija iz Stare galerije Gliptoteci-JAZU donesena je i unesena u zapisnik 25.VI.1956.- Arhiv Strossmayerove galerije, Zagreb

7 Za velik broj kopija ne postoje podaci kada su nastale, a za one za koje je taj podatak zabilježen, on je naveden u zgradama.

8 Nepoznato je 15 kopista slika starih majstora koje su opsežnije opisane na fotokartonima Gliptoteke-HAZU. To su kopisti sljedećih djela: Palma Vecchio "Jakob i Rahela", Van Dyck "Autoportret", F. Snyders - "Portret muškarca", Vigée Lebrun - "Portret Marie Antoinete", Rubens - "Sveta obitelj", Raffael - "Madonna d'Alba", "Polaganje u grob", "Madonna dell Cardellino", "Madonna di Foligno", Rembrandt - "Portret majke", po Corregiu - "Rođenje Kristovo", Nepoznati slikari - "Prikazanje sveca E.G. Erdödyju", "Lukrecija", "Muškarac ovjencan lišćem" i "Marija Majka milosrđa" (nalazi se u zapisniku Gliptoteci-JAZU predanih kopija od 25.VI.1956.). Za 2 kopije slika (Vigée Lebrun "Portret Marie Antoinete" i Raffael "Madonna d'Alba") navodi se da su bile dar dr.Ivana Ružića 1892.

9 Trenutno te kopije fresaka imaju još veće dokumentacijsko značenje jer su originalne freske često u vrlo lošem stanju, pa nam ove slike predočavaju izgled fresaka prije pedesetak godina.

10 Tehnika tempere na platnu i drvu upotrebljavala se pri izradi kopija fresaka i poliptiha, a akvare i uljena boja na platnu i papiru pri izradi kopija slika europskih slikara - prema podacima na fotokartonima Gliptoteke HAZU i prijepisu predavanja o istarskim freskama M. Sakač održanog u Centru za kulturu i informacije u Zagrebu 10.X.1974. (u arhivi Gliptoteke HAZU).

Već za nepunih mjesec dana 15. veljače 1955. Stručni savjet zaključuje da se Staroj galeriji vrati već preuzetih 26 kopija slika, da se izluče iz inventara Gliptoteke JAZU i ponovo unesu u inventar Stare galerije. Gliptoteka JAZU 1. travnja 1955. vraća kopije slika Staroj galeriji, no preseljenje kopija starih majstora time još ne završava, jer se nakon nešto manje od godinu dana 21. ožujka 1956. tih istih 26 kopija slika vraća iz Stare galerije opet u Gliptoteku-JAZU⁶.

Vraćene su sljedeće kopije:

Našašće Mojsijevo - po Giorgioneu
Paris i Oinona / Jakob i Rahela - po Palma Vecchiju
Sv. Marko sa svecima - po Tizianu
Portret Kristiana V. - po Susermansu
Usnuli Amor - po FrancechiniVolterranu
Autoportret - po Van Dycku
Portret muškarca - po Snydersu
Portret Marie Antoinette - po Vigee Lebrun
Madonna di San Girolamo - po Correggiu
Madonna della scodella - po Correggiu
Bakanal - po Rubensu
Sveta obitelj - po Rubensu
Bitka Konstantina i Maksencija - Raffaelova škola
Madonna d'Alba - po Raffaelu
Polaganje u grob - po Raffaelu
Madonna dell cardellino - po Raffaelu
Madonna di Foligno - po Raffaelu
Messa da Bolsena - po Raffaelu
Portret Raffaela i Perugina - po Raffaelu
Portret majke - po Rembrandtu
Navještenje s pet predela - po Božidareviću
Krštenje Kristovo - po Hamziću
Triptih - po Vicku Lovrinom
Prikazanje sveca E.G. Erdödyju - po nepoznatom
Lukrecija - od nepoznatog autora
Muškarac ovjencan lišćem - od nepoznatog autora

Od slikara koji su kopirali ove slike navode se Edvard Kaiser (Giorgione - *Našašće Mojsijevo*, Susermans - *Portret Kristijana V.*, Franceschini Volterrano - *Usnuli Amor*, Corregio - *Madonna di San Girolamo*, *Madonna*

della scodella, po A. del Sartu - *Rođenje Blažene Djevice*), Jaroslav Kratina (Rubens - *Bakanal* (kop. 1917.))⁷, Ivan Squarcina Splićanin (*Sv. Marko sa svecima*), Francescho Giangiacomo (Raffaelova škola - *Bitka Konstantina i Maksencija* (kop. 1832.)), *Portret Raffaela i Perugina* (kop. 1809.)), Achile Scaccioni (Raffael - *Messa da Bolsena* (kop. 1845.)), M. Antonini (Nepoznati slikar - *Madonna s dva sveca i donatorom*), Simonetti (po A. Meduliću - *Autoportret*).⁸

Kopije već spomenutih slika europskih slikara zabilježene su u inventarnoj knjizi Zbirke kopija fresaka i starih majstora 1954. i 1955. godine, a u opaskama je naveden podatak o njihovu vraćanju u Staru galeriju i opet u Gliptoteku gdje se i danas nalaze.

Daljnje prikupljanje djela za Zbirku fresaka i starih majstora nastavilo se višegodišnjim kopiranjem fresaka iz crkava i manastira u Hrvatskoj i tadašnjoj Jugoslaviji. Freske su nedjeljivi dio zida arhitekture u kojoj se nalaze i kojoj su prilagođene svojim formatom i kompozicijom. Najčešće ih nalazimo u apsidi, na trijumfalnom luku i zidovima brodova, grupirane u nizove i cikluse. Zbog nemogućnosti prenošenja ovih umjetničkih djela u galerijske ili muzejske prostore, kopiranje je bilo idealan način kako se ta vrsta slikarstva mogla približiti široj publici. Iako pojedinačne slike ne mogu predočiti cjelinu čiji su dio, one su nam danas od velike važnosti jer su kopije fresaka nadrasle svoju prvenstveno edukativno-praktičnu funkciju za slikare i kulturno-obrazovnu za posjetitelje i postale su dokumentacijski materijal nekih od najpoznatijih djela slikarske nepokretne baštine Hrvatske.⁹

Za podlogu kopija fresaka upotrebljavalo se platno grundirano tutkalom i kredom da bi površina izgledom i strukturom bila sličnija originalu. Sama freska se prenosila pomoću paus-papira, a zatim se prenosio detalj po detalj slike na pripremljeno platno.¹⁰ Među najranije načinjene kopije ovog dijela zbirke pripadaju, već spomenute, kopije triju vjerojatno najpoz-

natijih hrvatskih renesansnih djela - poliptiha Nikole Božidarevića iz dubrovačkoga dominikanskog samostana s prikazom Navještenja i Vicka Lovrinog iz cavtatske crkve Gospe od snijega s prikazom sv. Mihovila i lunete Mihajla Hamzića iz Kneževa dvora s prikazom Krštenja Kristovog¹¹, osam kopija fresaka iz kapele sv. Stjepana zagrebačke katedrale¹², te dio fresaka iz istarskih crkava (prvenstveno u Bermu i Lindaru (1950.)¹³, a zatim i u Draguču i Rakotolama (1952.), Žminju i Kanfanaru (1953.), Humu i Svetvinčentu (1954.), a zatim i u Hrastovlju, Kloštru, Lovranu, Opatlju, Barbanu i Pazinu). U ranim 50-im godinama (1951.-52.) kopirana je i freska Ivana Rangera iz lepoglavske pavlinske crkve "Starci apokalipse", a kopirao ju je Bruno Bulić. U Zadru su kopije fresaka iz crkava sv. Krševana i sv. Stošije rađene nešto kasnije, 1956., a kopirao ih je Ivan Auer. Šest kopija fresaka iz manastira Srbije i Makedonije (Manasija, Mileševo i Prizren) kopirano je 1957., a sve ih je izradio Šime Perić.

Najintenzivnije razdoblje kopiranja fresaka bile su upravo pedesete i šezdesete godine XX. stoljeća, a zadnje kopije fresaka rađene su 1974. Početkom pedesetih godina XX. stoljeća. Institut za likovne umjetnosti JAZU namjerava prema inicijativi Predsjedništva Akademije prirediti u Zagrebu izložbu *Istra kroz vjekove*¹⁴, a na tom projektu surađivali su i Jadranski institut i Konzervatorski zavod u Rijeci. Najviše kopija fresaka rađeno je u Istri, na originalnim lokacijama u Barbanu, Bermu, Draguču, Dvigradu, Hrastovlju, Humu, Kanfanaru, Kloštru, Opatlju, Pazinu, Svetvinčentu i Žminju, a radili su ih akademski slikari Bruno Bulić, Boris Dogan, Željko Hegedušić, Ivo Kalina, Hajrudin Kujundžić¹⁵, Ivan Restek i Šime Perić, a 1974. šest kopija beramskih fresaka izradio je i Eugen Kokot.¹⁶

□ Iz barbanske crkve sv. Antona kopirana je freska iz 15. st. *Sv. Nikola i Sv. Barnaba* nepoznatog autora. Fresku je 1956. kopirao H. Kujundžić.

□ Iz beramske crkve sv. Marije na Škriljinah kopirano je 16 fresaka Vincenta iz Kastva iz 1474. i one čine

najbrojniju skupinu u cijeloj grupi kopija fresaka. Kopiranje fresaka rađeno je 1950., 1955., 1956., 1960., 1961. i 1974. Kopirane su freske: *Isus u hramu*, *Susret Marije i Elizabete*, *Zaruke Marijine*, *Judin poljubac*, *Bijeg u Egipat*, *Tri proroka (Danijel, Mojsije i Ilija)*, *Sv. Martin*, *Sv. Juraj*, *Molitva na Maslinskoj gori*, *Poklonstvo kraljeva*, *Ples mrtvaca*, *Sv. Mihovil*, *Rođenje Kristovo*, *Navještenje*, *Prikazanje u hramu i Kolo sreće*¹⁷, a kopisti su bili B. Bulić, B. Dogan, Ž. Hegedušić, I. Kalina, H. Kujundžić, Š. Perić i E. Kokot.

Kopije fresaka su rađene u mjerilu originala, a koji su u rasponu od 95 do 165 cm visine i od 30 do 170 cm širine [s iznimkom beramskih *Poklonstva kraljeva* (širine 7,70 m) i "Plesa mrtvaca" (širine 5,15 m)].

Uz kopije fresaka izrađena je i maketa crkve sv. Marije na Škriljinah koju su 1974. napravili tadašnji restauratori Gliptoteke Boris Sakač i Gabrijel Medved, a u potpunosti ju je oslikao minijaturnim kopijama fresaka Eugen Kokot.

□ Iz Berma potječe i kopija freske s anđelima sviračima iz kapele sv. Martina, rad nepoznatog majstora. Fresku je 1961. kopirao B. Bulić.

□ U Draguču je kopirano 5 fresaka iz crkava sv. Roka i sv. Elizeja. Originalni majstor fresaka iz crkve sv. Roka je Anton iz Padove iz 16. st., dok je majstor fresaka sv. Elizeja iz 13. st. nepoznat. U crkvi sv. Roka 1952. kopirane su *Kuga*, *Oplakivanje Krista*, *Poklonstvo kraljeva*, *Rođenje*, *Bijeg iz Egipta* i *Prikazanje*.¹⁸ Na kopiranju su zajednički radili Ž. Hegedušić, I. Kalina i H. Kujundžić. Fresku *Posljednje večere iz sv. Elizeja* je 1953. kopirao B. Bulić.

I uz ove kopije iz Draguča izrađena je maketa crkve sv. Roka.

□ U Dvigradu su kopirane 3 freske iz crkve sv. Marije od Lakuća: *Sv. Rok i Sv. Sebastijan*, *Rođenje Kristovo* i *Susret Marije i Elizabete*, nepoznatog majstora iz 15. st. Kopirali su ih 1953. I. Kalina i H. Kujundžić.

□ U Hrastovlju je kopirana još jedna veličanstvena freska *Mrtvačkog plesa* majstora Ivana iz Kastva iz 15.st.¹⁹, a kopist je 1955. bio Ž. Hegedušić.

sl.3 *Madonna d'Alba*, Raffael Santi, Eremitage, Petrograd, darovao 1892. g. dr. Ivan Ružić
Nepoznati kopist.

sl.4 *Navještanje*, Nikola Božidarević, Dominikanski samostan, Dubrovnik, 1513. Kopirao: Ivan Restek.

11 Poliptih V. Lovrina kopirali su od 1947. do 1949. B. Bulić i O. Herman, a okvir je prema originalu izradio Edo Ulrich, poliptih N. Božidarevića kopirao je 1948. J. Restek, a lunetu M. Hamzića 1949. O. Herman.

12 Uz šest kopija detalja "Krista u hramu" iz kapele sv. Stjepana spominje se da su nastale 1954. na tečaju za izobrazbu kopista koji je organizirao Željko Hegedušić za svoje studente na Akademiji primijenjenih umjetnosti, [prema izjavi Ž. Hegedušića (ožujak, 2003.)], a zaprimljene su u Gliptoteku-JAZU 1955. (Na žalost, nisu nam poznata imena slikara koji su bili na ovom tečaju.) Dvije kopije s likovima svetaca ("Lik sveca" i "Dva sveca") iz XIII.st. iz sakristije zagrebačke katedrale rađene su ranije, 1949. Izradili su ih Ivan Auer, Željko Hegedušić i Maraković, a zavedene su u inventarnu knjigu 1953.

13 Te su kopije radili akad. slikari I. Auer i B. Bulić.

14 U arhivi Gliptoteke HAZU dokumenti iz 1954. spominju otvorenje izložbe "Istra kroz vjekove" kao stalne izložbe Gliptoteke u svrhu koje je kopirano više od stotinu kvadratnih metara fresaka, a uz njih su bile izložene i "kopije interesantnijeg skulpturalnog materijala sa istog terena".

15 Od ukupnog broja djela na izradi najviše kopija fresaka sudjelovao je upravo H. Kujundžić.

16 Kopije fresaka rađene su na poticaj prof. Branka Fučića i Vande Ekl (direktorice znanstvene biblioteke u Rijeci), uz podršku JAZU [prema izjavi Ž. Hegedušića (ožujak, 2003.)], a u sklopu priprema izložbe "Istra kroz vjekove" kojoj je svrha bila prikazati svekoliku umjetničku baštinu srednjovjekovne Istre. U tu su svrhu lijevane i skulpture i glagoljski epigrafski spomenici, a rađena su i arhitektonska snimanja povijesne arhitekture i urbanističkih cjelina (posebno u Puli, Poreču i Balama, ali i na nekim drugim lokalitetima) (prema podacima iz arhiva Gliptoteke HAZU).

17 Naslovi fresaka navedeni su prema kronologiji kopiranja i redosljedu upisa u inventarnu knjigu.

sl.5 Triptih s. Mihovila, Vicko Lovrin, Franjevačka crkva, Cavtat, 1509.-1510. Kopirao B. Bulić i O. Herman, 1948.g

□ U Humu su iz crkve sv. Jeronima kopirane 3 freske: *Marija Navještenja*, *Polaganje u grob* i *Skidanje s križa*, nepoznatog autora iz 12.-13. st. Kopirali su ih Š. Perić i B. Dogan 1954. i H. Kujundžić 1956.

□ U Kanfanaru je iz crkve sv. Agate kopirana freska *Tri apostola* iz 12.-13. st. Kopist je 1953. bio H. Kujundžić.

□ U Kloštru su iz crkve sv. Mihovila iznad Limske drage kopirane 3 freske: *Kamenovanje sv. Stjepana*, *Optužba sv. Stjepana pred vladarom*, te *Lik sveca* iz 11. st. nepoznatog majstora. Sve kopije je 1956. izradio H. Kujundžić.

□ U Oprtju su u crkvi sv. Marije Nove kopirane 4 freske trojice majstora: Cleregina iz Koprna, Šarenog majstora i tzv. Trećega kasnogotičkog majstora iz 1471. To su: *Marija Navještenja*, *Anđeo Navještenja*, *Posljednja večera* i *Sv. Krištofor*. Sve kopije je 1956. izradio B. Bulić.

□ U Pazinu je u crkvi sv. Nikole kopirana freska *Prikazanje u hramu*, nepoznatog majstora iz 15. st. Kopist je bio H. Kujundžić 1956.

□ U Svetvinčentu su kopirane 2 freske iz crkava sv. Katarine i sv. Vincenta. Majstor freske *Zaruka sv. Katarine* iz 15. st. iz crkve sv. Katarine je nepoznat, a freska *Pet apostola* iz crkve sv. Vincenta je djelo Ognobenususa Trevisanusa iz 13. st. Kopist obiju fresaka bio je H. Kujundžić 1954.

□ U Žminju je kopirana freska *Judin poljubac* iz crkve sv. Trojstva, nepoznatog autora iz 15. st. Fresku je 1954. kopirao Ž. Hegedušić.

Najčešće su izlagane upravo kopije istarskih, posebno beramskih, fresaka u sklopu čijih su se izložaba često izlagale i druge vrste eksponata koji su bili povezani određenom zajedničkom temom.

Samo kao primjer brojnosti izložaba i publikacija kojima je Gliptoteka JAZU, u suradnji s Institutom za likovne umjetnosti JAZU i Jadranskim institutom iz Rijeke, predstavljala kopije istarskih fresaka navodimo tek neke naslove publikacija i izložaba. (Vidi literaturu.)

U inventarnoj knjizi Zbirke kopija fresaka i starih majstora ukupno su zabilježene 122 kopije fresaka i slika starih majstora i taj se broj od 1974. do revizije 2002. nije promijenio. Zbog brojnosti djela samo je dio zbirke istarskih fresaka i starih majstora izložen u prostorima Uprave Gliptoteke HAZU i otvoren javnosti.

Primljeno: 15. lipanj 2003.

IZVORI

Arhiv i fototeka Gliptoteke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb

Arhiv Strossmayerove galerije starih majstora, Zagreb

Katalozi izložaba navedeni u tekstu.

LITERATURA

1 Vandura, Đuro. *Strossmayerova galerija starih majstora HAZU* // Informatica Museologica 1/4 1994., str. 19 - 28.

2 Bulletin razreda za likovne umjetnosti JAZU, 1955., "Otvaranje istarske dvorane u Gliptoteci dne 7. listopada 1954. g."

3 Katalog Istarske dvorane Gliptoteke, Gliptoteka JAZU, Zagreb, 1954.²⁰

4 *Zidno slikarstvo Istre*, Studentski centar, Zagreb, 26. studenog do 16. prosinca 1962.

5 *Zidno slikarstvo Istre*, Umjetnički paviljon, Zagreb, 18. listopada do 8. studenoga 1963.

6 *Glajoljica*, izložbena dvorana u Supilovoj 3, Rijeka, 1968.

7 *Istarske freske*, Likovni salon Narodnog sveučilišta Božidar Maslović, Osijek, 23. studenog do 20. prosinca 1970.

8 *Istarske freske*, Galerija "Zodijak" Narodnog sveučilišta Božidar Maslović, Osijek, 22. prosinca 1970. do 20. siječnja 1971.

9 *Izložba istarskih fresaka - povodom 500 godišnjice beramskih fresaka*, Gliptoteka-JAZU, Zagreb, 20. rujna 1974. - 31. listopada 1974.

10 Bulletin razreda za likovne umjetnosti JAZU - Znanstveni referati održani na svečanoj proslavi povodom 500-godišnjice dovršenja opusa zidnih slika signiranih godine 1474. po domaćem majstoru Vincentu iz Kastva u gotičkoj crkvi Majke Božje na Škriljinah na groblju u Bermu u Istri, 1977.

11 *Od pletera Dalmacije do fresaka Istre*, Gradski muzej Bjelovar, 10. prosinca 1994.-15. siječnja 1995.

12 *Od pletera Dalmacije do fresaka Istre*, Muzej Slavonije, Osijek, travanj - svibanj 1996.

13 *Istra*, Galerija Aerodrom Zagreb, Zagreb

14 *Istarske freske - kopije*, Ina - Naftapljin, Zagreb

18 Rođenje, Bijeg iz Egipta i Prikazanje nalaze se na istom platnu.

19 Širina freske Mrtvačkog plesa iz Hrastovlja je 6,5 m.

20 Istarska dvorana je kao izložbeni prostor u Gliptoteci HAZU otvorena 7. X. 1954., otvorio ju je K. Hegedušić, a predgovor katalogu napisao je F. Paškvan.

sculptures but also a significant collection of copies of paintings.

A part of the holdings of the present Collection of Copies of Frescoes and Old Masters at the Plaster Cast Collection originates from the Strossmayer Gallery. Copies of paintings were a part of the holdings from its founding in 1884 and they were exhibited together with other works of art up to 1922. The first concept of the permanent exhibition at the Strossmayer Gallery was put forward by Isidor Kršnjavi. After him, Gabriel Térey made a selection of the holdings in 1925, when the reproductions and copies were set apart from the originals. After World War II the director of the Gallery Ljubo Babić carried out an even more rigorous selection and moved a part of the paintings by Yugoslav artists of the 19th and 20th centuries to the newly founded Modern Gallery in 1950. Copies of paintings remained in the holdings of the Old Gallery, but were kept in the storerooms and were not exhibited.

In 1951 the director of the Strossmayer Gallery, which was then still called the Old Gallery, Zdenko Šenoa, sent the Plaster Cast Collection a memo concerning 26 copies that were of no interest to the Old Gallery, and they were moved into the care of the Plaster Cast Collection. The idea behind this move was to found a gallery of copies, whose aim would be to exhibit copies of paintings, frescoes and other works.

This was the beginning of the present collection of copies of paintings, which was founded in 1953 within the framework of the Plaster Cast Collection, and which in 1954 became the Gallery of Copies of Frescoes and Old Masters.

Further acquisitions for the Collection of Frescoes and Old Masters were made over the years by painstakingly copying frescoes from churches and monasteries in Croatia and the former Yugoslavia.

Frescoes are an integral part of the architectural wall where they are located, and their format and composition is adapted to the architecture. Because it was impossible to move these works of art into galleries and museums, copying was the ideal way of presenting this form of painting to the broader public. Although individual paintings cannot conjure up the whole work in its original setting, they are still important to us today since copies of frescoes have outgrown their initial educational and practical function for painters and a cultural function for visitors, becoming documentary material relating to some of the best-known works of the immovable artistic heritage in Croatia.

The most intensive period for the copying of frescoes were the 50s and 60s of the 20th century, the last copies being made in 1974. The inventory book of the Collection of Copies of Frescoes and Old Masters holds a total of 122 entries for frescoes and paintings by old masters, and this number has not changed from 1974 to the revision of the material carried out in 2002. Because of the large number of works, only a part of the collection of Istrian frescoes and old masters is exhibited and open to the public in the rooms of the Administration of the Plaster Cast Collection.

THE COLLECTION OF COPIES OF FRESCOES AND OLD MASTERS AT
THE PLASTER CAST COLLECTION OF THE CROATIAN ACADEMY OF
SCIENCE AND ART IN ZAGREB

The Plaster Cast Collection of the Croatian Academy of
Science and Art in Zagreb is special in that it holds not only